

Voetbal tijdens de Tweede Wereldoorlog in Borne

Leo Leurink

“Voetbal is oorlog!” verkondigt de succesvolle voetbalcoach Rinus Michels in de jarenzeventig. In dit artikel draaien we het min of meer om: “Is er in de oorlog voetbal?” En zo mogelijk onder welke omstandigheden is er, in casu in Borne, in de oorlog 1940-1945 gevoetbald?

De magere en kommervolle oorlogsjaren eisen veel van de Nederlandse bevolking, maar het blijkt dat de voetbalsport aan velen een sportieve afleiding biedt in deze roerige jaren. Dus blijft voetbal in Nederland na de Duitse inval niet alleen populair, het wordt zelfs nog populairder dan voorheen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verdubbelt nagenoeg het bezoek aan voetbalwedstrijden, hoewel verzetsbladen soms tot een boycot oproepen. Ook in Borne blijkt dat het voetballen gewoon doorgaat. Maar voor NEO is al gauw duidelijk dat het haar terrein ‘Achter de dennen’ aan de Deldensestraat zal moeten afstaan aan de Duitse bezetter. Het terrein wordt gevorderd en ingericht met schijnwerpers die het luchtruim aftasten naar geallieerde vliegtuigen. Gelukkig kan NEO wel blijven voetballen dankzij BCSV en BVV Borne, die hun velden mede beschikbaar stellen aan de voetballers van NEO. In dit artikel komen niet alleen opmerkelijke prestaties van Bornse voetbalclubs in de oorlogsjaren 1940-1945 aan de orde, maar ook tragische en confronterende gebeurtenissen. Mede puttend uit artikelen verschenen in boekuitgaven bij het 100-jarige bestaan van BVV Borne (in 2012) als ook van NEO (in 2019) krijgt de lezer een beeld van het Bornse voetbal tijdens de laatste oorlog. Direct na de bevrijding krijgt deze nare oorlogstijd een sportieve afsluiting met voetbalwedstrijden tussen Bornse clubs en onze Britse en Canadese bevrijders.

Door fusie van de voetbalbonden strijden BVV Borne en NEO in 1940 voor het eerst tegen elkaar.

Gedwongen door de oorlogsomstandigheden vindt in de zomer van 1940 een fusie plaats tussen de (K) NVB en de bonden van de verschillende zuilen, waaronder de RKF (Rooms Katholieke Federatie) en de CNVB (Christelijke Nederlandse Voetbalbond). De bestuurders realiseren zich dat het vormen van een eenheid nodig is en nemen het heft in eigen hand, voordat de bezetter er zich mee gaat bemoeien. De verschillende bloedgroepen hebben wel hun wensen. De katholieken hoeven zondags niet voor 12 uur te spelen en de protestanten

Uit de Bornschē Courant van 2 november 1940.
De in Borne met spanning tegemoet geziene wedstrijd tussen de plaatselijke elftallen Borne en NEO eindigde in een verdiende 5-0 overwinning voor de geelzwarten, een uitslag welke geënszins geflatteerd is, want zowel technisch als tactisch was de thuisclub haar tegenstander de baas. Voor de rust was het overwicht niet zo groot, alhoewel toen de meeste doelpunten (4) werden gemaakt. Na de rust werd de strijd grotendeels op de NEO-helft gespeeld, doch door een opeenhoping van spelers voor het doel bleek het scoren moeilijk, zodat nog slechts één keer het doel werd doorboord. De wedstrijd werd door de heer Helwich behoorlijk geleid. Zijn taak was echter niet moeilijk, daar er fair werd gespeeld.

BVV Borne en NEO samen op de foto bij hun eerste treffen eind oktober 1940. Gezien vanaf links herkennen we de volgende personen: (De spelers in gestreepte shirts zijn NEO-leden). Staande: Jan Leushuis (leider), Toon Vloedveld, van Wezel, Lindeman, Nekkers, Jan Eppink, W. Kiewik,N.N....., Groenhuijzen, Jan Stoop?, Herman Huls, Tolhuis, Landkroon, Gerard. Huls,N.N....., Kwast, Muizebelt en Frans Leushuis. Gehurkt: Henk Smienk, Jacq Weber, Gerard Seelen, Möller, Boom en Johan Oude Engberink.

behouden het recht om niet op zondag te hoeven voetballen. NEO wordt ingedeeld in de tweede klasse Oost, waarin ook BVV Borne al sinds 1930 onafgebroken uitkomt. Beide clubs zullen dus voor het eerst in de historie elkaar sportief bestrijden. Voorheen wordt NEO dit, spelend in de RKF, onmogelijk gemaakt door de bisschoppelijke bepalingen. Die verbieden onder meer om tegen clubs, die niet onder een katholieke bond vallen, uit te komen.

Het kan historisch worden genoemd, het duel dat plaatsvindt eind oktober 1940. De plaatselijke verenigingen NEO en BVV Borne treffen elkaar voor de allereerste keer. De derby wordt in Borne met spanning tegemoet gezien en een

record aantal toeschouwers is getuige van deze plaatselijke krachtmeting. Voor de aanvang van deze match spreekt voorzitter C. Brasser van Borne de spelers van beide elftallen (zie foto), die zich op 't middenveld verzameld hebben, toe. In het hierbij in kader opgenomen verslag uit de Bornsche Courant leest u over het verloop van deze derby.

BVV Borne grossiert tijdens de oorlog in kampioenschappen.

Naast het gerenommeerde BVV Borne doet ook NEO het goed in deze oostelijke tweede klasse en nestelt zich regelmatig in de kopgroep, hoewel zoals vermeld de eerste keer spelend tegen BVV Borne tegen een fikse nederlaag oploopt. Niet verwonderlijk aangezien BVV Borne in deze klasse regelmatig zijn grote klasse toont door achtereenvolgende kampioenschappen. NEO daarentegen weet in 1943 ver door te dringen in de

Muizebelt, niet om naar de hoogste klasse te promoveren. Inmiddels worden ook in de directe nabijheid van het voetbalveld van Borne de gevolgen van de oorlog zichtbaar. Eind juli 1942 zijn er bij bombardementen op ons dorp een aantal huizen, waaronder de in de Spanjaardswijk gelegen Wilhelminastraat, Julianastraat en Letterveldweg, ernstig beschadigd. In het navolgende seizoen, 1942-1943, met een zeer strenge winter, weten de geelzwarten de titel andermaal te veroveren, o.a. ten koste van hun naaste concurrenten Hengelo en NEO. Ook nu is promotie voor de BVV'ers een onhaalbaar station.

BVV Borne voorzitter Cornelis Brasser gefusilleerd door de bezetter.

Op het eind van het seizoen 1942-1943 wordt Borne en vooral de voetbalclub BVV opgeschrikt door het bericht dat er drie Bornenaren, waaronder BVV-voorzitter Cornelis Brasser, zijn doodgeschoten door de Duitsers nabij de Welemansbrug. Dit naar aanleiding van een grote staking enkele dagen eerder bij Textielfabriek Spanjaard, waar Brasser als algemeen bedrijfs-leider fungeert. Bij BVV zit hij al 15 jaar in het bestuur, waarvan de laatste tien jaar als intens meelevende voorzitter. Onder zijn vleugels wordt het 1ste team driemaal kampioen van de 2^e klas en wordt mede door zijn inzet de prachtige Engelse tribune, met de daaronder de kleedkamers gerealiseerd. Onder het besef van dit grote verlies begint Borne aan het nieuwe seizoen 1943-1944. In dit seizoen is ook zondag 10 oktober 1943 een gedenk-

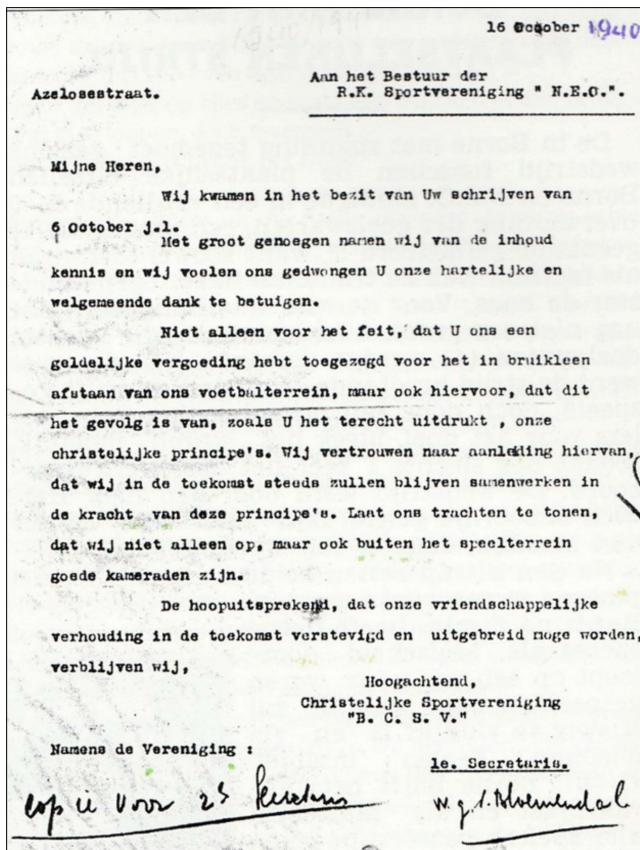
De BVV Borne-kampioenen voor de beslissingswedstrijd tegen Hengelo aan het eind van seizoen 1943-1944. Staande vanaf links: Oostink, Loo, Boom, Eijsink, Lindeman, Meijerink en van Wezel. Gehurkt vanaf links: Groenhuijzen, Landkroon, Zomer en Kwast.

strijd om de KNVB-beker (*daarover verderop meer*). In het seizoen 1941-1942 lopen de spanningen in de samenleving verder op en worden Joden gedwongen hun lidmaatschappen bij voetbalclubs op te zeggen. Ook worden er door de (K)NVB geen Joodse scheidsrechters meer ingezet. Ondanks alle oorlogsprikelen behaalt Borne in Rijssen tegen R.V. het kampioenschap van de 2e klasse A. De vreugde is groot! Bij aankomst van de trein in Borne ziet het nabij het station (geel)zwart van de mensen. Onder feestelijke klanken van de Bornse Harmonie trekt het elftal in open landauers met een Jan Plezier voorop door Borne richting het clublokaal café Meijerink om daar het kampioenschap te vieren. In de promotiewedstrijden lukt het de BVV'ers, ondanks de getalenteerde Albert

waardige dag. Tijdens de thuiswedstrijd tegen Phenix wordt er een Duits jachtvliegtuig uit de lucht geschoten, waarvan de op het voetbalveld aan de Pr. Hendrikweg aanwezige toeschouwers getuige zijn. Het toestel stort iets verderop neer in een weiland aan de Burenweg. De Duitse piloot, die voortijdig zijn kist verlaat, landt met zijn parachute, levend

De voorzitter van BVV Borne Cornelis Brasser, gefusilleerd door de Duitse bezetter (1943)

Een brief uit het archief van BCSV over het in bruikleen geven van hun terrein.

maar enigszins 'aangebrand', nabij de Hosbakkeweg. Ondanks alle oorlogscommotie behalen de BVV-voetballers weer het kampioenschap. Daar gaan twee beslissingswedstrijden aan vooraf tegen Hengelo. Dan volgen er promotiewedstrijden tegen het Arnhemse Vitesse en Be Quick Nijmegen. Aan de Pr. Hendrikweg worden rond het veld tweeduizend extra zitplaatsen geplaatst. Hierdoor zijn er bij de thuiswedstrijden achtduizend toeschouwers, die eerst getuige zijn van een knappe overwinning (4-1) op het Arnhemse 'Vitass'. Daar blijft het helaas bij en is het Be Quick Nijmegen dat uiteindelijk promoveert naar de 1ste klasse. In het laatste oorlogsseizoen 1944-1945 komt er van voetbal niet zoveel meer terecht. Het gevaar om door de Duitsers te worden ingelijfd, D-Day en spoorwegstakingen zijn daar debet aan. De voetbalbond wordt gedwongen over te gaan tot een noodcompetitie. Na de oorlog duurt het nog tot 1956

Het winnende NEO-team tegen Heracles Almelo in de KNVB-bekerwedstrijd, 3 juni 1943.
 Staand vanaf links: J. Grobben (elftal leider), Jan Stoop, Gerard Huls, Frans Leushuis, Herman Huls, Jan Aarninkhof (bestuur), Jan Morshuis, Hennie Oude Engberink, Johan Oude Engberink, Jacq Weber, Herman Leushuis, Jan Lansink (secretaris) en Herman Heck (grensrechter).
 Knielend vanaf links: Hennie Aarninkhof, Jan Möller en Toon Vloedveld.

wanneer de geelzwarten naar de zo begeerde 1^e klasse weten te promoveren.

Verrassende winst van NEO in de KNVB-bekerronde tegen ex-landkampioen Heracles in 1943.

NEO boekt goede resultaten in de landelijke strijd om de KNVB beker in 1943. Na drie overwinningen tegen qua sterkte wisselende tegenstanders treft het in de 4^e ronde 1^eklasser Heracles, de landkampioen van seizoen 1940-1941. Wat niemand voor mogelijk houdt: NEO speelt thuis 'Achter de dennen', op Hemelvaartsdag 3 juni 1943, een dijk van wedstrijd. Met een prettig aandoend enthousiasme biedt NEO verrassend sterk tegenstand. Al kan niet worden voorkomen dat Heracles na een half uur spelen de leiding neemt. Toch slaagt Johan Oude Engberink er pal na rust in hondsbrutaal de gelijkmaker te scoren. Een kwartier voor het einde krijgt NEO een strafschoep te nemen wegens ongeoorloofd spel en vanaf elf meter maakt Huls jr. geen fout: 2-1. Uit frustratie trapt de Almelse doelman hierna de bal richting de scheidsrechter en hij wordt resoluut van het veld gezonden. Even later mag NEO opnieuw een strafschoep nemen en ook dit keer benut Huls het buitenkansje: 3-1. Even later moeten de Almeloërs zelfs met negen man verder. De numerieke

meerderheid levert de Borsen kort voor het laatste fluitsignaal nog een treffer op als Weber voor de 4-1 eindstand zorgt. Het was misschien een wat gelukkige en geflatteerde overwinning, maar het levert de zwartwitten (zie foto) wel een mooie plek op bij de laatste zestien.

Overvloedige maaltijd breekt de NEO-zwartwitten op.

Memorabel is ook het verhaal rondom de bekerwedstrijd in de volgende ronde. NEO moet op bezoek bij HSC uit Hoogezand. Een lange en zware reis, zeker middenin oorlogstijd. Omdat de wedstrijd 's middags om één uur begint, wordt niets aan het toeval over gelaten en al een dag van tevoren naar het hoge noorden afgereisd. De mensen uit Hoogezand tonen zich uitstekende gastheren en bieden het Bornse gezelschap zelfs een warme maaltijd aan. En in die tijd van voedselschaarste en problematische voedseldistributie, kan NEO zo'n genereus aanbod natuurlijk niet afslaan. De spelers van NEO nuttigen de vorstelijke maaltijd evenwel een uur voor de wedstrijd, zo wil het verhaal. Eenmaal op het veld, breekt hen dit op. De 'volgevreten' spelers komen duidelijk conditie te kort en krijgen een flink pak slaag. Het wordt een pijnlijke 8-0 nederlaag. HSC blijkt na afloop van de wedstrijd opnieuw niet kinderachtig. De Bornse voetbalkoffertjes worden rijkelijk gevuld met spitskool en andere groenten. HSC wuift NEO zelfs uit op het perron, alwaar de trein de NEO-lui terug naar Borne brengt. Tegen achten in de avond is de NEO-afvaardiging weer thuis na een heus voetbalavontuur. Wanneer de NEO-spelers later horen dat de volgende tegenstander in de beker Ajax zou zijn geweest, krijgen ze toch wel een beetje spijt van hun gulzigheid. Want spelen tegen Ajax, dat zou best een leuke bladzijde in de historie hebben opgeleverd. In kader nog een anekdote van Gerhard Weber over de opmerkelijke wijze hoe het

scoreverloop indertijd in Hoogezand werd bijgehouden.

NEO beleeft een angstig avontuur (Bommen op Enschede)

Zoals in de inleiding vermeld namen de Duitsers de twee velden van NEO, gelegen aan de Deldensestraat in beslag voor oorlogsdoeleinden. Alleen de kleedkamers bleven overeind; de veldomheining en de overdekte tribune werden gesloopt. Noodgedwongen toucheerden de NEO-voetballers de bal zolang op de velden van BVV en BCSV. (een brief daarover, d.d. oktober 1940, getuigt daarvan.)

Het eerste elftal van NEO beleeft oktober 1943 op het veld van Eilermark te Glanerbrug een angstig avontuur. Gerhard Weber (1931-2019) zo'n 75 jaar lid van NEO is daar getuige van. Zijn relaas van deze angstige belevenis: "Ik was toen twaalf jaar oud en had al menigmaal aan mijn oudere broer Jacq, speler van het eerste elftal, gevraagd of ik een keer

Gaan met die banaan? 8 goals! De strijd om de KNVB-beker in 1943.

Wel opmerkelijk hoe de score werd bijgehouden bij v.v. HSC uit Hoogezand. Ooit vertelde Jacq Weber, speler in het NEO-team aan zijn jongere broer Gerhard dit verhaal. Het gaat over de grappige wijze van het registreren van gescoorde doelpunten daar in het 'Hoge Noorden', hoewel de doelman van NEO het als niet grappig zal hebben ervaren. Zodra er is gescoord, komt er een man met een doos bananen onder zijn arm en bevestigt telkens met een wasknijper een banaan bovenaan de achterzijde van het doelnet. Bij het einde signaal van de wedstrijd (8-0 voor HSC) hangen er dus acht bananen in het NEO-doel en uiteraard geen in het doel van HSC. Deze acht bananen mag de NEO-doelman meenemen als hij dat wil. Dat de goalie daar niet echt blij mee is, spreekt voor zich zelf.

De 'banaanman' moet toch wel een vooruitziende blik hebben gehad met betrekking tot een grote uitslag. In totaal heeft hij heeft 10 bananen ingekocht. Aan het eind van de wedstrijd heeft hij dus 2 bananen over, die hij heel tevreden van zijn schil ohtdoet en zelf smakelijk verorbert.

10 oktober 1943: Op deze zondag werd Enschede door het zwaarste bombardement van de gehele oorlog getroffen. Het was mooi herfstweer en velen waren gaan wandelen of gingen naar de voetbal. Een Amerikaans eskader bommenwerpers geraak te rond kwart over drie in de namiddag in een luchtgevecht met Duitse jachtvliegtuigen. Een gedeelte van het gevecht vond plaats boven het zuidoosten en het Hogeland. Het gevolg was dat de Amerikaanse toestellen hun bommenlast lieten vallen.

De uitwerking was verschrikkelijk. Hele stadsgedeelten, zoals het Hogeland en omgeving werden zwaar getroffen. De stralende dag ging plotseling over in de zwartste nacht.

mee mocht in de bus van Brok naar een uitwedstrijd van NEO 1. Eindelijk, na lang aanhouden, was het zover. Op zondag 10 oktober 1943 moest NEO 1 uit naar Eilermark in Glanerbrug. Het voetbalveld, thans Sportpark Ekersdijk geheten en gelegen buiten de bebouwde kom aan de weg Enschede-Glanerbrug,

komen, maken dat ze weg komen om dekking te zoeken. De spelers richting kleedkamers en het publiek, waaronder ook de NEO-supporters, rennen in paniek richting Glanerbrug. Ik zelf, struikelend over fietsen en me daarbij pijnlijk bezerend, ren ook die kant op. In het portiek van een woonhuis waan ik

me veilig. Gewond aan mijn been, even daarvoor verbonden bij een hulppost, ga ik gelukkig nog met alle verschrikte spelers en supporters met de bus, via een omweg langs Enschede, terug naar Borne. Later blijkt dat bij dit bombardement 151 doden zijn gevallen en er vier tot vijfhonderd mensen gewond zijn geraakt." Gerhard Weber vertelt het 73 jaar later, samen met andere oudgedienden in NEO's clubhuis bijeen, nog steeds gepassioneerd. "Daar heb ik de dood in de ogen gekeken." Onder de foto het krantenbericht, dat Gerhard Weber heeft bewaard:

Mei 1945: BVV Borne voetballt tegen de bevrijders van het Engelse Dorsetregiment

Mei 1945: BVV Borne voetballt tegen de bevrijders van het Engelse Dorsetregiment (in verticaal gestreepte shirts)

is niet ver verwijderd van het Hogeland, een stadswijk van Enschede. Halverwege de match, bezocht door talrijke toeschouwers, horen we het geronk van vliegtuigen. Even later zien we boven het Hogeland Amerikaanse bommenwerpers, achtervolgd door schietende Duitse jagers. Om aan hen te ontkomen moeten de bommenwerpers hun zware ballast kwijt. Ze openen de kleppen van hun kisten en laten ter plekke hun bommen vallen. De scheidsrechter blies net voor het rustsignaal. De spelers en het publiek, die het gevaar dichterbij zien

Einde oorlog, Britse en Canadese bevrijders voetballen tegen Borne en NEO.

Op 3 april 1945 is het dan uiteindelijk zover. Ook Borne wordt bevrijd van de Duitse bezetters. Bij NEO is men al een tijdje bezig geweest met het herstellen van hun voetbalaccommodatie, door de Duitsers medio 1943 achtergelaten zonder doelpalen, omheiningen en overkapte tribune. Mede door de via Stork Hengelo ingebrachte materialen kan er aan de Deldensestraat al weer worden

gevoetbald. Even lijkt het erop dat NEO haar terrein wederom beschikbaar moet stellen, nu om voor de bevrijders als opslagplaats voor brandstof te dienen. Dit zou de velden ruïneren, dus besluiten meester Dijkhuis en Jan Eppink namens NEO met de bevrijders om tafel te gaan teneinde dit te voorkomen. De uitkomst van deze onderhandelingen is dat de brandstofopslag niet doorgaat, maar NEO moet wel een team op de been brengen om op haar terrein een duel aan te gaan tegen de geallieerde strijdkrachten van het Britse Dorsetregiment. De hierbij opgenomen bijzondere foto is daar het prachtige bewijs van. De wedstrijd eindigt trouwens in een 2-2 gelijkspel. Bij deze wedstrijd wordt de wedstrijdbal boven het voetbalveld gedropt uit een Spitfirevliegtuig. Tegen de Canadezen wordt eveneens gevoetbald. Dan is de eindstand 3-1 in het voordeel van de Bornse zwartwitten.

Verder wordt er op het veld van BVV Borne ook een voetbaltreffen georganiseerd. Op 6 april neemt het eerste team van BVV het eveneens op tegen de militairen uit Dorset, die de geelzwarten met 3 - 8 duidelijk de baas zijn. Ook hier een foto, met op de achtergrond de fraaie (bijpassende) Engelse tribune in beeld.

Met deze 'bevrijdende' voetbalontmoetingen wordt deze nare oorlogsperiode gelukkig op een broederlijke en sportieve wijze afgesloten.

Bronnen:- BVV Borne 100 jaar. 'Waar de witte huizen staan' (periode 1939-1945)
 -NEO 100 jaar jong. Een eeuw kleurrijk zwart-wit ('NEO tijdens de tweede Wereldoorlog'/ Harry Filart en Leo Leurink)
 -Plaatselijke en regionale krantenartikelen uit de oorlogstijd.

Een impressie van het hoofdveld met kleedkamers van NEO in de jaren veertig aan de Deldensestraat/ Leemweg. Het terrein stond bekend onder de naam "Achter de dennen".

PROFILE
 DE FIETSSPECIALIST

Weijenborg

Deldensestraat 56

7621 EK Borne

Telefoon 074-2671910